

YENİ ARAŞTIRMALARIN IŞIĞINDA SOLOİ-POMPEİOPOLİS LİMAN CADDESİ

Yrd. Doç. Dr. Şahin YILDIRIM*

Özet: Soloi-Pompeiopolis antik kenti antik çağlarda Kilikya Bölgesi olarak adlandırılan bölgede yer alan önemli kentlerden birisidir. Antik kent, günümüz coğrafi bölge düzenlemesine göre Akdeniz Bölgesi içinde bulunan Mersin İli'nin Mezitli İlçesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Soloi-Pompeiopolis, M.Ö. 7. yüzyılda Rhodos Lindos'dan gelen kolonistler tarafından kurulmuştur. M.Ö. 5. yüzyıldan itibaren kendi adına sikke basmaya başlamıştır. Soloi, M.Ö. 1. yüzyılda II. Tigranes tarafından tahrip edilir ama sonrasında General Pompeius tarafından ele geçirilen korsanların kente yerleştirilmesiyle birlikte tekrar canlandırılır ve Pompeiopolis olarak adlandırılır. Soloi-Pompeiopolis, M.S. 3. yüzyılda Sasani Kralı Şapur I tarafından tıpkı birçok büyük Kilikya kenti gibi ele geçirilir. Soloi-Pompeiopolis antik kentindeki sistematik kazı çalışmaları Prof. Dr. Remzi Yağcı tarafından 1999 yılında başlatılmıştır. Kentte Roma Dönemi'ne tarihlendirilen birçok yapı vardır. 450m. uzunluğunda, 14,5m. genişliğindeki sütunlu cadde antik limanla bağlantılıdır. Korinth düzeninde, çift portikolu 200 sütunundan günümüze sadece 42 tanesi ayakta olacak şekilde gelebilmiştir. Kentteki diğer yapılar arasında tiyatro, Roma Hamamı, şehir surları, su kemeri kalıntıları, nekropol, Aratos mezarı ve antik liman bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Soloi-Pompeiopolis, Kilikya, Sütunlu Cadde, Antik Liman.

SOLOI-POMPEIOPOLIS HARBOUR STREET ON THE LIGHT OF NEW RESEARCHS

Abstract: The ancient city of Soloi-Pompeiopolis is one of the important cities in Kilikia region in the ancient period. The city is located today in the township of Mezitli District of Mersin province in the Mediterranean Sea region. The settlement which name is Soloi was founded in the 7th century BC. by the colonists from Lindos of Rhodes. Soloi started minting coins in the 5th century BC. In the early 1st century BC Soloi was destroyed by Tigranes II but was later revived by Pompeius, who settled pirates there then the city was renamed Pompeiopolis. In the years of the 3rd century AD Sassanid King Shapor I of captured Soloi-Pompeiopolis and also lots of minor Cilician towns. Systematic excavations conducted in Soloi-Pompeiopolis in 1999 under the supervision of Prof. Dr. Remzi Yağcı. There are many Roman remains can seen in the city. A colonnaded street which is 450 m long, 14.50 m wide connected the harbour with the city. Only 42 out of a total of 200 Corinthian columns of the two colonnades have been preserved erect. The rest of the buildings include some remains of the theatre, Roman Bath, the city walls, the remains of aqueduct, the necropolis, the tomb of Aratos and the harbour.

Keywords: Soloi-Pompeiopolis, Cilicia, Colonnaded Street, Harbour.

Giriş

Soloi-Pompeiopolis, Doğu Akdeniz'deki önemli liman kentlerinden birisidir ve antik çağlardaki adıyla Kilikia olarak adlandırılan coğrafi bölgede yer almaktadır. Kilikya Kapıları (*Kilikiai Pylai*) olarak da adlandırılan Gülek ve Sertavul geçitleri ile Anadolu, Mezopotamya, Suriye ve Akdeniz arasında bir geçit yolu olan Kilikya, bu coğrafi durumu nedeniyle her dönemde stratejik bir nokta olmuştur (Erzen 1940: 1-8.). Strabon, (*Geographika* XIV, V, 1)

* Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bartın. sahin.yildirim@live.com
Bu makaleyi yazmam için izin veren Soloi-Pompeiopolis kazıları başkanı, Dokuz Eylül Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Remzi YAĞCI'ya çok teşekkür ederim.

Kilikya'nın, Dağlık Kilikya (Kilikia Tracheia) ve Ovalık Kilikya (Kilikia Pedias) olmak üzere iki ayrı bölümden oluştuğunu belirtmektedir. Kilikia Tracheia, Coracesion'dan Soloi-Pompeiopolis'e kadar olan dağlık bölgede, Kilikia Pedias ise Soloi-Pompeiopolis'den Alexandratta (İskenderun)'ya kadar olan ovalık bölümde yer almaktadır. Soloi-Pompeiopolis antik kenti aynı zamanda Ovalık Kilikya'nın batı sınırı olarak da kabul edilmektedir(Magie 1950: 273; Eckart 1975: 262; Hild 2001: 703;). Kent, Lyparis Çayı'nın Akdeniz'e döküldüğü yerin hemen yakınında kurulmuştur.

Soloi-Pompeiopolis antik kentindeki ilk bilimsel çalışmalar, 1999 yılında Prof. Dr. Remzi Yağcı'nın idaresi altında başlatılmıştır. Soloi höyükte gerçekleştirilen kazıların ilerlemesi sonrasında elde edilen bulgular, kentin Neolitik Dönem'den başlayarak sırasıyla Kalkolitik, Tunç Çağı, Hitit ve Erken Demir Çağı süreçlerinde kesintisiz olarak yerleşim gördüğünü göstermektedir(Yağcı 2001: 285). Antik kaynaklardan özellikle Strabon'un aktarımıyla (Geographika VIII, VII, 5 ; XIV, III, 3 ; XIV, V, 8) kent, Akhaialılar ve Rhodos Lindos'dan gelen kolonistler tarafından kurulmuştur(Yağcı 2003: 49).

Soloi höyük'te ortaya çıkarılan seramiklerle birlikte diğer arkeolojik veriler; M.Ö. 7. yüzyıl başlarından itibaren yoğunlaşan bir koloni etkinliğini ve Soloi'nin kolonileşmiş bir liman kenti konumunda olduğunu göstermektedir. Kazılarda gün ışığına çıkarılmış pişmiş toprak mimari levha parçaları bu noktada oldukça önemlidir. Özellikle Kilikya'da ilk kez ortaya çıkan ve şimdilik sadece Soloi-Pompeiopolis'de ulaşılabilen Arkaik Dönem sima, çörtlen ve çatı kiremidi parçaları, burasının bir koloni kenti olabileceği fikrini mimari açıdan da desteklemesi yönünden oldukça büyük önem taşımaktadır(Yağcı 2002: 516; Küçük 2008: 33). Soloi'de M.Ö.7. yüzyılın ikinci çeyreğinden Geç Arkaik Dönem'e kadar kesintisiz bir yerleşim söz konusudur. Soloi'nin kolonizasyon dönemine tarihlenen bir teras yerleşimi 2011 yılında höyükte yürütülen kazılar sırasında ortaya çıkarılmıştı. Bu teras, arkeolojik olarak Soloi'nin Doğu Grek ve Kıbrıs ile olan koloni-apoikia ya da ticari ilişkilerinin varlığını göstermektedir. Soloi'nin teras mekânları, Arkaik Dönem'de mimari olarak şimdiye kadar Kilikia'da açığa çıkarılmış en belirgin akropol yapıları olarak değerlendirilmektedir(Yağcı-Kaya 2012: 105.).

Klasik Dönem boyunca Doğu Akdeniz'de önemli bir ticaret merkezi görevi üstlenen Soloi-Pompeiopolis, Büyük İskender'in III. Dareios'a karşı yaptığı seferden etkilenmiştir. Büyük İskender, burada yaşayan halkın Perslerle olan ilişkisinden rahatsız olduğu için buraya ufak bir birlik yerleştirmiş ve 200 talent civarında bir parayı da vergi olarak toplamıştır(Stark 1958:16.). Ayrıca kentte yeni bir yönetim biçimi oluşturmuştur(Jones 1937: 194). Soloi-Pompeiopolis, Büyük İskender'in ölümünün ardından Seleukoslar'ın egemenliği altına girer.

Seleukos Krallığı'nın yıkılmasından sonra bölgede baş gösteren korsan faaliyetlerine son vermek için, M.Ö. 67 yılında Roma tarafından görevlendirilen Pompeius Magnus, Kilikya'yı ele

geçirmiş ve buradaki korsanlık faaliyetlerini ortadan kaldırmıştır. Ardından Armenia Kralı III. Tigranes tarafından M.Ö. 70 yılında yakılıp yıkılan ve halkı Tigranokerta'ya sürülen Soloi-Pompeiopolis'e gelmiştir(Jones 1937: 201.). Pompeius buraya, ele geçirdiği korsanların bir kısmını yerleştirmiştir. Appianos (*Rhomaika; Mithridateio*, 96), Pompeius'un korsanlığa kötü insan ya da hain oldukları için değil savaş sonrası düştükleri yoksulluk nedeniyle katılanları Mallos'a, Adana'ya, Epiphaneia'ya ya da Dağlık Kilikya'nın boş ya da nüfusu az yerlerine yerleştirdiğini aktarmaktadır. Ayrıca Pompeius, Soloi'ye "Pompeius'a ait kent" anlamında "Pompeiopolis" adını vermiştir. Pompeius kendi adına sikke de darbettirmiştir(Yağcı 2002: 514.).

M.S. 130'da Roma İmparatoru Hadrianus, Anadolu'ya yaptığı gezi sırasında Soloi-Pompeiopolis'e de gelmiş ve buradaki liman caddesi ile limanın yapımı için maddi destek vermiştir(Peschlow-Bindokat 1975: 388; Akşit 1985: 202; Levick 2000: 611; Güven 2003, 48.). M.S. 256'da Sasani Kralı I. Şapur'un istilasına maruz kalan kent büyük bir yıkıma uğrar ve bu tarihten sonrada bir daha eski durumuna dönemez.

M.S. 6. yüzyılda meydana gelen depremden etkilenen Soloi-Pompeiopolis, bu dönemden sonra ufak bir Bizans yerleşimi görüntüsünü alır(Magie 1950: 274; Boyce 1958: 67.).

Soloi-Pompeiopolis, 19. yüzyıl boyunca Mersin'de inşa edilen yapılar için taş kaynağı olarak kullanılmıştır. Bundan dolayı kentte oldukça az sayıda mimari kalıntı bulunmaktadır(Peschlow-Bindokat 1975: 373.). Bu kalıntılar arasında günümüze kadar önemli bir bölümü gelen liman caddesi dikkatleri üzerine çekmektedir (**Resim 1**).

Kentle ve kentin günümüze ulaşmamış kalıntılarıyla ilgili önemli bilgileri Avrupalı gezginlerden öğrenmekteyiz. 19. yüzyıl'da kenti ziyaret eden gezginlerden en eskisi olan ve en önemli değerlendirmeleri yapan İngiliz Kaptan Francis Beaufort'dur. Beaufort, 1811-1812 yılları arası İngiliz Kraliyet Donanması'na ait bir gemiyle, Akdeniz kıyıları boyunca harita çalışması yapmıştır. Ayrıca kıyılarda bulunan tarihi yerlerde de çeşitli incelemeler, ölçümler ve çizimler gerçekleştirmiş ve bu yaptığı çalışmaları da "*Karamania*" adlı eserinde yayımlamıştır. Beaufort, Soloi-Pompeiopolis'e geldiğinde sadece kentin durumunu tasvir etmemiş ayrıca planını da çıkarmıştır (**Çizim 1**). Kentle ilgili ayrıntılı bilgi veren bir diğer kaynak Tremeaux'tır. 1863 yılında yayımladığı "*Exploration Archaeologique en Asie Mineure*" adlı eserinde Soloi-Pompeiopolis'in detaylı bir planını çıkarmıştır (Tremeaux 1858.) (**Çizim 2**).

Kazılar

Ören yerindeki ilk çalışmalar, 1980'li yıllarda Mersin Müze Müdürlüğü'nün gözetiminde gerçekleştirilen kurtarma kazılarıdır. Genellikle sütunlu cadde çevresinde yoğunlaşan bu çalışmalar sırasında ortaya çıkarılan heykel başları, sikke ve seramik gibi çeşitli buluntular bugün Mersin Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde sergilenmektedir. Antik kentteki geniş

kapsamlı kazı çalışmaları ise, 1999 yılında Prof. Dr. Remzi Yağcı'nın başkanlığında başlatılmıştır. Kentteki arkeolojik kazılar özellikle höyük ve liman caddesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Kentte göze çarpan mimari kalıntılar arasında antik liman ve limana ait mendirek kalıntıları, 450m. uzunluğunda, 14,5m. genişliğindeki antik limanla bağlantılı sütunlu cadde, Soloi höyüğe yaslandırılmış Roma Dönemi tiyatrosu, sütunlu caddenin batısında yer alan Roma Hamamı, şehir surları, su kemeri kalıntıları, nekropol, Aratos mezarı ve antik liman bulunmaktadır.

Antik Liman

Soloi-Pompeiopolis'in günümüze kadar ulaşan en önemli Roma Dönemi mimari kalıntıları antik liman kalıntıları ve sütunlu cadde adıyla bilinen liman caddesidir. Antik kaynaklardan Cassius Dio (Rhomaika, XXXVI), Soloi-Pompeiopolis limanının İmparator Hadrianus tarafından yaptırılmış olabileceğini belirtmektedir. Genel kanı liman yapımının Hadrianus döneminde başladığı şeklindedir(Jones 1966: 202.). İmparator Hadrianus'un Asia Minor'de çok sayıda limanın yapımına katkı sağladığı bilinmektedir(Winter 1996: 18.).

19. yüzyılda kenti gezen Kaptan Beaufort, Soloi-Pompeiopolis limanını birbirine paralel kenarları olan, yarım daire girişli güzel bir liman diye tanımlamıştır. Ayrıca bu yapının elli ayak kalınlığında, yedi ayak yüksekliğinde mendirek duvarlarıyla çevrelendiğini belirtir(**Çizim 3**). Beaufort, liman girişinin hemen karşısında bir portikonun yükseldiğini ve bunun sütunlu uzun bir caddeye açıldığını yazar(Beaufort 1818: 259-265.). Antik limanı gösteren önemli kaynaklardan birisi de M.S. 143-145 yılları arasına tarihlendirilen Antoninus Pius zamanına ait bronz bir sikkedir (**Resim 2**). Bu sikkenin arka yüzü üzerinde görülen yapıyla ilgili çeşitli tartışmalar olsa da, genel kanı bu sikkenin arka yüzünde Soloi-pompeiopolis limanının stilize bir şekilde resmedildiğidir(Boyce 1958: 67-78.). Hadrianus'un yapımına katkı sağladığı limanın, Antoninus Pius tarafından tamamlandığı düşünülmektedir(Boyce 1958: 67-78; Güney 2006: 49.). Ancak, limanda, denizin içinde Kaptan Beaufort'un planında görülen heykel kaidesinin bu sikke üzerinde betimlenmediği anlaşılmaktadır. Heykel kaidesinin sikke üzerinde yer almamasının nedeninin sikke kalıbını hazırlayan kişi tarafından önemsenmediği için mi yoksa Kaptan Beaufort'un hatalı bir yorumlamayla burada bulunan başka bir oluşumun heykel kaidesi olarak değerlendirmesinden mi kaynaklandığı anlaşılamamıştır(Brandon vd. 2010: 395.).

Bu haliyle Soloi-Pompeiopolis limanı, Doğu Akdeniz'in kapasitesi en geniş limanlarından birisi durumundaydı. Liman yapısı hem ticari gemileri hem de imparatorluğun deniz kuvvetini barındırabilecek büyüklükte planlanarak inşa edilmiştir(Hild-Hellenkemper 1991: 382; Spanu 2003: 7.). Limanda Roma mühendisliğinin yansımalarını görmek mümkündür. Liman birbirine simetrik iki dalgakıranı ile tipik bir Roma limanı görüntüsündedir. Mendireklerinin uzunluğu yaklaşık olarak 320m., genişliği ise; 23m.dir. Soloi-Pompeiopolis limanı yöresel kireçtaşı

kullanılarak inşa edilmiştir(Brandon vd. 2010: 391.). Doğudaki dalgakıran kum ve mille kaplandığı için görünür durumda değildir (**Çizim 4**). Limanın batı mendireği doğudakine oranla çok daha iyi durumdadır. Batı mendirek doğudakine oranla daha iyi korunmuş olmasına rağmen sadece 160m.si belirgin durumdadır(Brandon vd. 2010: 391.). Limanın dolma nedenlerinden en önemlileri Lyparis Çayı'nın getirdiği alüvyonlar ve rüzgar erozyonu ile oluşan kumullardır. Kıyıda oluşan kumulların varlığı Beaufort'un ve 1889'da kenti ziyaret eden Sissouan'ın haritasında da görülmektedir(**Çizim 5**). Ancak limana en büyük tahribatı M.S. 6. yüzyılın ilk çeyreğinde meydana gelen depremin verdiği düşünülmektedir.

Limanda kullanılan kireçtaşı bloklar birbirlerine kırlangıç kuyruğu şeklindeki kenetlerle bağlanmıştır. Kenet yuvaları 35cm. uzunluğunda, 5cm. derinliğinde, orta noktasında 3cm. uçlarda 6cm.'e varan ölçülere sahiptir. Ortalama her bir taş için 6 kenet yuvası açılmıştır. Batı mendireği deniz seviyesinden 1,8m. yükseklikte yer almaktadır. Burada bulunan orijinal kaldırım taşlarının uzunluğu 1,3m. ile 1,65m., genişliği 0,60m. ile 0,65m., yüksekliği ise 0,50m. ile 0,54m. arasında değişen ölçülere sahiptir(Brandon vd. 2010; Vann 1995: 530-533.). Kenetler günümüze kadar ulaşamamıştır. Kenetlerin metal olması nedeniyle ya deniz suyu tarafından çürütüldüğü ya da sonraki dönemlerde söküldüğü düşünülür. Kenetlerin ahşap olma olasılığı da bulunmaktadır. Yapıda kullanılan kireç taşı blokların arkalarında ve bazen de üzerlerinde bulunan, dere taşlarının pozzolona adı verilen bir tür hidrolik kireç harçla birleştirilmesinden oluşturulmuş blokaj, limanın önemli bir bölümünde ana yapı elemanı olarak kullanılmıştır. Bu blokaj limanın bölümlerini oluşturan hücrelerin içini doldurmak amacıyla da kullanılmıştır (Brandon vd. 2010.) (**Resim 3**). M.Ö. 3. yüzyılın sonlarında Pozzuoli Körfezi'nde ortaya çıkmasından sonra Roma İmparatorluğu'nun özellikle liman gibi su ile bağlantılı yapılarında yaygın olarak kullanılan bu hidrolik beton teknolojisi Akdeniz'in en ücra köşelerine ulaşmıştır. Muhteviyatında sönmüş kireç, pozzolona ve agrega karışımı yer almaktaydı. Antik limandan alınan örnekler üzerinde yürütülen araştırmaların sonuçlarına göre: Pompeiopolis'te agrega %54 ile 64, harç ise %36 ile 46 arasında değişmektedir. Bu oranların Roma'da inşa edilen kara yapılarının oranlarına yakın olduğu görülür(Yağcı-Kaya 2010: 115.).

Pedestal ve Zafer Takı

Kaptan Beaufort'un planında görülen, limanla liman caddesi arasındaki kolossal boyutlardaki pedestal ve zafer takına veya anıtsal bir kapıya ait herhangi bir kalıntı günümüze kadar ulaşmamıştır. Beaufort'un planına göre liman havzasının hemen iç yarısında bulunan heykel kaidesi, liman caddesi ve zafer takı ile aynı eksen üzerinde yer almaktaydı. Ne yazık ki zafer takının ya da anıtsal kapının bulunduğu yer, liman caddesinin güney ucundan geçen modern kara yolunun altında kalmıştır. Bundan dolayı günümüzde görülebilen herhangi bir kalıntısı mevcut değildir. Liman caddesinin kuzey ucunda ise bir kapı oluşumundan bahsetmek

ise daha kolaydır. Kentin Orta Çağ surlarıyla bağlantılı olan bir kapının izlerine Beaufort'un zamanında rastlanıyordu(Beaufort 1818: 259-265.). Ancak bu kapı da günümüze kadar gelememiştir.

Liman Caddesi

Kentin sosyal ve ekonomik hayatında çok büyük bir öneme sahip olan liman caddesi, antik kentin tam merkezinde yer alır. 450m. uzunluğundaki liman caddesi kuzeybatı-güneydoğu yönündedir ve bu haliyle kenti ortasından ikiye bölen bir cardo olarak değerlendirilmektedir(Hild-Hellenkemper 1991: 382.). Ancak bugüne kadar yapılan çalışmalarda bu cardoyu kesen bir doğu-batı aksına yani bir decumanusa rastlanılamamıştır.

Liman caddesinde mimari düzen olarak Korinth düzeni tercih edilmiştir. Caddede günümüze kadar in situ halde gelen bütün mimari yapı elemanlarında kullanılan malzeme, yerel kireçtaşıdır. Bu taşların Mezitli'nin hemen kuzeyinde bulunan taş ocaklarından getirildiği düşünülmektedir.

Liman caddesinde günümüzde görülen portikoların Hadrianus ve sonrasında yapıldığını belirtmek doğru olacaktır. Gerek antik kaynaklar gerekse de sütun başlıkları ve bulunan konsol yazıtları M.S. 2. yüzyılın, caddenin inşasına başlanıldığı tarih olarak düşünülmesi gerektiğini işaret eder(Peschlow-Bindokat 1975: 379.).

Soloi-Pompeïopolis'in liman caddesinde bulunan portikolardan doğudaki batıdakine oranla daha iyi durumdadır. Gerçekte 200 adet sütun sayısına sahip olan portikolarda bugün caddenin güney ucunda 2011 ve 2012 yıllarında gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları sonrasında kaldırılan sütunlarla birlikte, 42 adet sütun ayakta durmaktadır(Yağcı-Kaya 2012: 105; Yağcı-Kaya 2013: 138.). Kaptan Beaufort, ise Soloi-Pompeïopolis'in liman caddesinin portikolarında başlıklarıyla birlikte ayakta duran 44 adet sütun gördüğünü belirtmektedir. Beaufort, batı portikosunda ayakta duran sadece 5 adet sütundan bahseder. Diğer ayakta duran 39 adet sütun doğu portikosunda yer almaktadır(Beaufort 1818, 262.). 19. yüzyıl'da buraya gelen birçok Avrupalı gezgin de Beaufort'u doğrular şekilde batı portikosunda ayakta 5 adet sütunun, sütun başlıklarıyla birlikte görülebildiğini belirtirler (**Resim 4**). Ancak geçen yıllarla birlikte ayakta duran sütun sayısında azalma olur. Davis, 1875 yılında kente geldiğinde ayakta 41 adet sütun gördüğünü notlarına yazar(Davis 1879.). Ancak bugün batı portikosunda bulunan sütunlardan restore edilenlerle birlikte sadece yedi adet sütun başlıklarıyla birlikte ayakta bulunmaktadır.

Liman Caddesinin doğu ve batı portikoları arasındaki genişliği yaklaşık 14,50m.olarak ölçülmüştür. Bu genişliğiyle Soloi-Pompeïopolis liman caddesi Kilikya'nın en geniş caddesi durumundadır.

Batı portikosunda ayakta in sutu olarak olarak duran sütunların ortalama yüksekliği ise yaklaşık 9m.dir. İki sütun arasındaki açıklık ise 3m.dir (**Resim 5**). Liman caddesinin batı portikosunun güney ucunda yapılan çalışmalar, caddenin bir krepidomaya sahip olduğunu göstermiştir. Krepidoma, büyük olasılıkla Geç Antik Dönem’de cadde döşemelerinin sökülmesi sonucunda zarar görmüştür. Caddenin devamında tahribat daha fazla olduğu için hem cadde tabanına hem de krepidomaya rastlanılamamıştır (**Resim 6**).

Deniz seviyesinden 3,88m. yüksekte bulunan doğu portikosunun güney ucundaki krepidoma ve stylobat taşları, batı portikosunun güney ucundakilere oranla oldukça zarar görmüş durumdadır. Doğü portikosunun güney ucunda krepidoma ve stylobat izine neredeyse hiç rastlanmaz. Sadece temelleri mevcuttur. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan krepidoma ve stylobatın üzerinde bulunduğu bu opus cementium harçlı temel; yaklaşık 1,5m. kalınlığında, kimi yerlerde 2m. derinliğe kadar ulaşan bir harç tabakasından oluşmaktadır(**Resim 7**).

Her iki portikonun güney ucunda D 2 açmasının bulunduğu bölümde yaklaşık 40cm yüksekliğindeki bir basamakla caddenin giriş kotuna geçiş sağlanmıştır. Bu durum caddenin girişinde farklı bir mimari organizasyon olduğunu da göstermektedir. Ancak bu bölümde bulunan gerek sütun gerekse diğer mimari elemanların yok edilmiş olması, buradaki durumu belirleyebilecek izlerin kaybolmasına neden olmuştur. 19. yüzyıldaki seyyahların çizdikleri gravürlerde doğu ve batı portikolarının güney ucunda dikili olarak görülen ancak günümüze ulaşmayan sütunlar büyük olasılıkla liman caddesinin girişini meydana getirmekteydi.

Özellikle liman caddesinin doğu potikosunun güney ucundaki stylobat temeli üzerinde yer alan 3 adet büyük stylobat bloğu şipolyen olarak bu harçlı temel üzerine büyük olasılıkla M.S. 525 depreminden sonra oturtulmuştur. İnsutu değillerdir. Bu stylobat taşları 3m. aralıkla karşı portikoda yer alan sütunlarla aynı aks üzerine oturtulmuştur (**Bkz. Resim 7**). Bu bloklar büyük olasılıkla M.S. 6. yüzyılda tekrar ayağa kaldırılan sütunlara kaide olması amacıyla buraya yerleştirilmiştir.

Ayrıca caddenin liman tarafındaki ucunda bulunan birinci ve üçüncü sütunlarda portiko sütunlarının kemerlerle birleşmiş olduğuna dair belirtiler mevcuttur. Bu durum büyük olasılıkla üstü kapalı bir caddenin varlığına işaret eder (Beaufort 1818: 262.) (**Bkz. Resim 5**).

Hem Sissouan’ın hem de Beaufort’un planlarında caddenin güney ucunda bulunan ve antik limanın dalga kıranlarıyla elips şeklinde birleşen sur duvarının kalıntısına, liman caddesinin doğu portikosunun güney ucunda rastlanılmıştır. Maalesef bu sur duvarının batı portikosundaki karşılığını günümüzde döşenen elektrik ve boru hatları yüzünden görmek mümkün değildir. Batı portikosunun güney ucunda portikonun hemen arkasında yıkılmış halde bulunan yarım sütun plaster başlıklar ve tamburlar büyük olasılıkla bu sur duvarının caddeyle birleştiği yerle bağlantılı olmalıdırlar. Bu sur duvarının doğu portikosunun ucunda bulunan krepidomayla

bağlantılı olduğu görülmektedir. Portikoyla sur duvarının bağlantısının tam olarak anlaşılabilmesi için doğudaki karayolunun kazılması gerekmektedir.

Liman Caddesi Dükkanları

Soloi-Pompeïopolis'de liman caddesinin her iki tarafındaki portikolarda dükkânlar bulunmaktadır. **(Resim 8, Çizim 6)** Kazılardan elde edilen sonuçlara göre bu dükkanlar, bir çok dönemde kullanım görmüşler, bundan dolayı da oldukça önemli yapısal değişikliklere uğramışlardır.

Portiko dükkanlarının izlerine ilk olarak kazıların başladığı 1999 yılında rastlanılmıştır. Batı portikosunun limana bakan güney ucunda, portikoda yer alan sütunların hemen arkasında, oldukça deforme olmuş halde mozaik bir taban bulunmuştur. Avrupalı gezginlerin gravürlerinde de belirttiği batı portikosunun kemerli üst örtüsüne ait bu taşlar, büyük olasılıkla M.S. 525'te meydana geldiği bilinen deprem sırasında mozaik taban üzerine devrilmiş ve buradaki mozaik tabanı tahrip etmiştir. Ayrıca bu bölgede çıkan bitkilerin kökleri de bu tahribatı arttırmıştır. Bu taban caddenin bu bölümünün en son kullanıldığı dönemi göstermesi açısından önemlidir.

Mozağin tahrip olmayan bölümlerine bakarak bir değerlendirme yapmak mümkündür. Buna göre mozaği kalın lacivert bir bordür çevrelemektedir. Bu bordürün arasında baklava dilimini andıran geometrik desenler yer alır. Amblemata çevresinde ise, geometrik bezemeden ayrı olarak, özellikle gıyoş motifleri ile çerçevelenmiş balık figürlü panolar dikkati çeker. Panoların içlerinde çeşitli tipte ve ebatta balıklar ve bitki desenleri bulunmaktadır **(Resim 9)**. Mozaik üzerindeki bezemeler ve üzerinde bulunan sikkeler, mozağin M.S. 5 ve 6. yüzyıllara tarihlendirilmesine neden olmuştur. Mozaik taban üzerinde bulunan çeşitli boyutlardaki bronz olta uçları ve toplu halde taban üzerinde bulunan çok sayıdaki deniz kabuğu burasının balıkçı dükkanı olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.

2001 yılındaki kazılarda, liman caddesinin doğu portikosunda da mozaik bir tabanın temel izlerine rastlanılmıştır. Bu mozaik, doğu portikosunun güney ucunda, batı portikosuyla aynı aks ve aynı kottadır. Planda F2 ve F3 plan karelerini kaplayan bu mozaikli alan, 1970'li yıllarda buraya yapılan ve kazılar başladıktan sonra yıktırılan bir ev yüzünden tamamen yok olmuş durumdadır. Bu mozaik tabanı çevreleyen kuzey-güney doğrultusunda, devşirme Roma Dönemi kapı üstü elemanlarının yan yana getirilmesiyle oluşturulmuş bir duvar kalıntısı da bulunmaktadır. Bu duvarın zemin kotunda tahrip edilen mozağin harç kalıntıları görülebilmektedir. Doğru portikosunda bulunan bu mozaik tabanla, batı portikosunda bulunan mozaik tabanın çağdaş olma ihtimalleri yüksektir. Özellikle doğu ve batı portikolarında bulunan bu devşirme taşlardan yapılmış duvar ve mozaik taban kalıntıları, M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda Liman caddesinin güney ucunda bulunan dükkanlara limana da yakın olmalarından dolayı, caddenin kuzey bölümlerindekilere oranla daha fazla özen gösterilmiş olduğunu göstermektedir.

Roma Dönemi dükkanlarının izlerine ise doğu portikosunda rastlanılmıştır. 2001 ve 2002 yıllarında bu bölgede yapılan çalışmalar, önceki yıllarda yıktırılan tek katlı evin olduğu yerde yapılmıştır. Dükkanlar bu ev yüzünden tahrip olan Geç Antik Dönem mozaik taban harcının kaldırılmasından sonra ortaya çıkarılmıştır. Ortaya çıkarılan bütün dükkanlar kuzey-güney doğrultusunda birbirine bitişik olarak yapılmışlardır (**Bkz. Resim 8, Çizim 6**). Dükkanlar yaklaşık 3m. genişliğinde 5,30m. uzunluğundadır. Korunan duvar yükseklikleri 30cm. ile 1m. arasında değişmektedir. Dükkanların duvarları düzgün kireç taşı bloklar kullanılarak isodomik düzende örülmüştür. Bu bölgedeki tüm dükkanların kuzey batı ucunda yaklaşık 100-110cm. çapında pişmiş topraktan yapılmış ocaklar bulunmaktadır (**Resim 10**). Ocakların kotları genelde 3,50m.dir ve çevrelerinde çok sayıda kırılmış Roma Dönemi'ne tarihlendirilen pişmiş toprak patera parçaları bulunmuştur. Ortaya çıkarılan dükkanlardan sadece bir tanesinin işlevi tam olarak bilinmektedir. 2001 ve 2002 yılları kazı sezonlarında ortaya çıkarılan E-6 açması içindeki dükkanda yapılan ilk incelemeler burada bulunan "U" planlı oluşumun bulunan bir ocak ve çevresindeki cam curuflarından dolayı bir cam atölyesi olabileceği düşünülmüştü ancak 2014 yılı kazı çalışmalarında bu "U" biçimli oluşumun bir latrina yapısına ait olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca latrina havuzunun dış kanalında ve iç bölümünde sıva kalıntılarına da rastlanılmıştır. Kazı ekibinin elde ettiği bulguların ışığında E6 plan karesinde Erken Roma İmparatorluk Döneminde bodrum katında pithos vb. depolama kaplarının bulunduğu bu dükkan, Geç Roma Dönemi'nde işlev değiştirerek bir latrinaya dönüştürülmüştür(Yağcı 2016: 112.)(Resim 11).

Dükkanların batıya bakan duvarlarının uçları, karşı portikoda bulunan sütunlarla bir aks yapar biçimde portikonun harçlı temelinde dayandırılmıştır. Bütün dükkanların kuzey-güney doğrultusunda uzanan batı duvarı, aynı zamanda liman caddesinin doğu portikosunun temel duvarıdır. Dükkanlarla portiko temellerinin arasında hem malzeme hem de yapım tekniği açısından önemli farklar bulunmaktadır. Bu da dükkanların, doğu portikosunun inşasından sonraki bir döneme tarihlendirilmelerine neden olmuştur. M.S. 2. yüzyılda inşa edilen cadde portikolarının yapımının tamamlanmasından bir süre sonra meydana gelen bir deprem, savaş ya da benzer nedenlerden dolayı yıkılmasından ötürü M.S. 3. yüzyıl civarında portiko dükkanları yeniden yapılmış olmalıdır. Ancak bu dükkanlarda yapılan detaylı incelemeler, Roma Dönemi dükkanlarının temelleri altında, Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen dükkanların varlığını ortaya çıkarmıştır (**Resim 12**). Böylelikle liman caddesinin geçirdiği bütün tarihsel süreçler gözler önüne serilmiştir.

Bu tabakalaşma Ayrıca 2011 yılı sütunlu cadde kazılarında caddenin güneyinde başlangıç noktasına yakın E5 plan karesi içerisinde yer alan Geç Antik Dönem su kanalının, ana kanalizasyon şebekesine bağlandığı yerde, Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen bir tabakada toplu halde buluntular ortaya çıkarılmıştır. Bu tabakada M. Ö. 3 - 1. Yüzyıllar arasına

tarihlendirilen farklı tipte birçok mutfak eşyası ile minyatür adak eşyaları açığa çıkmıştır. Burada ele geçen buluntular arasında lagynoi, olupeler, kalıp yapımı kaseler, amphoriskoslar, kandiller, unguentaria, pişmiş toprak figürinler, mortar ve pestilliumlar, dokuma ağırlıkları ve ağırşaklar, sikkeler gibi birçok farklı türde ve tipte eser bulunmaktadır(Yağcı-Kaya 2012: 103-104.). 2001 yılı kazılarında da E hattında caddenin başlangıç noktasında bulunan dükkanların arka duvar organizasyonunda yapılan bir sondajda yine Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen benzer buluntular ortaya çıkarılmıştı.

Soloi-Pompeiopolis liman caddesinde ortaya çıkartılan dükkanlardaki buluntuların çok önemli bir bölümü M.S. 2-3. yüzyıllara tarihlendirilmektedir. Dükkanlarda yürütülen sondaj ve benzeri çalışmalar neticesinde varlığından haberdar olunan ve hemen bir alt kontekste yer alan dükkanlarda ise M.Ö. 3-1. yüzyıllara tarihlendirilen buluntularla karşılaşmıştır. Alt kotlarda yer alan bu dükkanlar, General Pompeius'un Geç Helenistik Dönem'de kenti imar ederken liman caddesi ile aynı yerde bir cadde inşa ettirdiğini de gösteren bir delil olarak göze çarpmaktadır.

Üst kotlarda yer alan dükkanların duvarlarında geçirdikleri depremlerin ve yangınların izlerini görmek mümkündür. Karşılaşılan yangınlardan ilki bütün dükkanlarda 3,50m. kotları civarında görülen yangındır. Bu tabakada bulunan sikkeler ve seramiklerin gösterdiği kadarıyla yangın, M.S. 3. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir. Bu yangının M.S. 256'da Kilikya'yı istila etmeye başlayan Sasani Kralı Şapur'la bağlantısı olduğu düşünülmektedir.

Caddedeki Mimari Elemanlar:

Sütunlar

2011 restorasyonu öncesinde batı portikosunda ayakta duran beş adet sütun, caddenin mimarisi hakkında oldukça fikir verir (Bkz. Resim 4). Ayakta duran bu beş sütundan birinci ve üçüncü sütunlar ve bunların başlıkları geçirdikleri depremlerden hiç zarar görmemiş olup, bir zamanlar üstlerine yapılmış olan kemerlerin taşlarından kalanlarını üzerlerinde barındırmaktadırlar. Plinthoslar stylobatlarıyla birlikte yapılmış, sütun kaideleri de sütunlarla birlikte işlenmiştir. Plinthosla krepis arasında çift fascialı bir silme mevcuttur. Sütunların torusları ile plinthosları arasında bulunan yaklaşık 2 cm'lik bir boşluk sütunlara esneme payı bırakmıştır. Böylece rüzgarlı günlerde sütunların esnemeleri belirgin bir şekilde hissedilebilmektedir. Sütunların gövdeleri üstte bir bilezik (anulet) ile son bulmaktadır. Caddenin güney girişinde doğu portikoda çevreye yayılmış, bol miktarda set profilli yivli sütun tamburları bulunmaktadır(**Resim 13**). Caddenin sadece doğu portikosunun güney ucunda yivli sütun tamburları bulunmaktadır. Bu yivli tamburlardan altta bulunan iki tanesinin yivlerinin içleri dolu olarak yapılmıştır. Sütunların boynunda ise bir inci dizisi ya da bilezik bulunmaktadır. Yivli tamburların önemli bir bölümünde, yivsiz tamburların ise bazılarında dübel deliği yoktur. Bundan dolayı yivli tamburlardan ayakta bir tane bile sütun bulunmamaktadır. Yerde yıkık bir

şekilde duran yivsiz sütun tamburlarının bazılarında sonradan açılmış olduğu düşünülen dübel delikleri mevcuttur. Bu ise bize geçirdikleri deprem sonrasında sütunların yıkılmalarından dolayı dübellendiklerini düşündürmektedir.

Soloi-Pompeiopolis antik kenti liman caddesinin her iki portikosunun sütunlarının bazıları karşılıklı olarak konsollarla donatılmıştır. Kentin ana girişinin liman tarafından olması nedeniyle caddenin özellikle güney bölümünde bu konsollar yoğunluk göstermektedir. Özellikle batı portikosunda ayakta duran sütunlardan birinci ve üçüncü sütun tamburlarında konsolların sütun tamburuyla beraber yapıldığı görülmüştür (Bkz. Resim 4). Batı portikosunun ikinci ve dördüncü sütunlarında bulunan konsollar ise büyük olasılıkla caddenin inşasından sonraki bir dönemde yerleştirilmişlerdir. Doğu portikosunda ayakta duran sütunların önemli bir bölümünde hem tamburla birlikte yapılmış hem de sonradan açılmış konsol deliklerine sahip sütun tamburları bulunmaktadır. Doğu portikosunda bulunan sütunların önemli bir bölümünde konsollara rastlanılmaktadır. Arazide bol miktarda konsollu sütun tamburlarına ve de az da olsa konsollara rastlamak mümkündür. Doğu portikosunun güney ucunda bulunan yivli sütun tamburlarında ise tamburla beraber yapılmış konsollar vardır. Farklı biçimlere sahip olan konsolların üzerinde belirgin bir süsleme bulunmamaktadır. Konsolların hemen üzerindeki tamburda bulunan nişler ve dübel delikleri bir zamanlar üzerlerine konulan heykellerin sabitlenmesi görevini üstlenmişlerdir.

Konsolların birçoğunda üzerlerinde taşıdıkları heykellerle bağlantılı yazıtlar bulunmaktadır. Pompeiopolis'teki konsol yazıtları Roma İmparatorlarının, İmparator ailesinden kişilerin, yüksek memurların kentin ileri gelenlerinin adlarına ithaf edilmiştir. Soloi-Pompeiopolis liman caddesinde bulunan konsol yazıtlarının önemli bir bölümü kayıptır. Arazide bulunan konsol yazıtları üzerinde kent için oldukça önemli bilgiler yer almaktadır. Bu yazıtlardan M.S. 3. yüzyıla tarihlenen bir tanesinde kentte bulunan zenginlerden birisinin kent surlarının inşaatına bağışta bulunduğu belirtilir(Sayar 1995: 47.). 2009 yılı kazılarında bulunan bir diğer konsol yazıtında Galerius Valerius adındaki yerel bir zengin caddenin imarına katkı sağladığı belirtilmektedir(Yağcı 2010: 104.). Başka bir konsol yazıtında da "Halk Meclisi Vali (Kilikia) Titus Vibius Varus'u onurlandırır" biçiminde bir ifade geçmektedir. Konsol yazıtları üzerinde araştırma gerçekleştiren Prof. Dr. Mustafa Sayar tarafından bu yazıt M.S. 131- 133'e tarihlendirilmektedir(Yağcı-Kaya 2012: 138.). Konsollu sütunlu caddelere Kilikya'da Diocaesaria, Kastabala ve Anazarbos'da, Suriye'de ise Apameia ve Palmyra'da rastlanılmaktadır(Peschlow-Bindokat 1975: 378.).

Sütunlarda ve mimarîde görülen bazı eksik uygulamalar, liman caddesinin inşaatının yapıldığı dönemde bir önemli olaya (İmparator ziyareti vb.) yetiştirilmeye çalışıldığı izlenimini yaratmaktadır. Caddenin önce doğu portikosunun inşaatına başlanıldığı ve buradaki tamburların

yivlendiği ve yetiştirilemeyeceği düşüncesiyle yivli uygulamanın terk edildiği düşünülebilir. Bir diğer olasılık ise, geçirdiği bir deprem sonrasında zarar gören sütunların değiştirilerek farklı bir anlayışla yerlerine yivlilerin yerleştirilmiş olabileceğidir.

Sütun Başlıkları

Caddede bulunan sütun başlıklarının hepsi Korinth düzenindedir. Suriye tipinde olan bu başlıklardan hariç figürlü başlıklarda bulunmaktadır. Figürlü başlıklar özellikle caddenin kuzey bölgesinde yoğunluk gösterirler. Arazide 33 tanesi sütunların üzerinde olmak üzere yaklaşık 70 adet sütun başlığı bulunmaktadır. Bu başlıklardan 17 tanesi figürlüdür. Figürlerin çoğu kentte tapınım görmüş tanrılara ve tanrıçalara ayrılmıştır.

Figürsüz sütun başlıklarının yüksekliği genelde 1m. ile 1,10m. arasında değişmekte olup başlıklarının alt çapı ise 0,82m.dir. Abakus levhalarının uzunluğu ise 1,3m.dir.(Peschow-Bindokat 1975: 373.).

Peschlow-Bindokat figürlü ve figürsüz başlıkları üç ana gruba ayırırlar. Birinci ve ikinci grup Severus Hanedanlığı ile bağlantılı olarak Suriye etkisindeki Korinth başlıklarını içerir. Birinci grubun yapraklarında güçlü bir geometrik etkinin izleri vardır(Peschlow-Bindokat 1975: 381.). İkinci grubun başlıklarında ise güçlü bir geometrik etki yoktur. Yapraklar buruşuk bir üst yüzey ve kapalı bir dış kontura sahip olup bütün içerisinde sakin bir etki bırakmaktadır. Üçüncü grubu ise figürlü başlıklar oluşturmaktadır (Peschow-Bindokat 1975: 382.).

Suriye etkisi bulunan başlıklarda esas olarak sekiz çelenk yaprağı ve bir o kadar da kabartma yapraklar bulunur. Bazı istisnalar dışında her bir yaprak altı kısımdan meydana gelir. Bu kısımlarında her birinde dört veya beş yaprak ucu yer alır. Çelenk yaprakları başlığın gövdesine yapışık iken kabartma yapraklar ise oldukça taşkındır. Kabartma yaprakların alt bölümlerinde genellikle iki bazen de üç yaprak ucu vardır. Geriye kalan bölüm ise düz ve süslemesiz bir yüzeye sahiptir. Çelenk yapraklarının alt yapraklarının üsttekilerle teması şeklindeki, yukarıda bahsedilen düzenlemeye kabartma yapraklarda da rastlanılmaktadır. Başlıklardaki volütler genellikle tek bir banttandır oluşmaktadır(Peschlow-Bindokat 1975: 379-380.).

Peschlow-Bindokat tarafından birinci grup başlıklar arasında gösterilen ve caddenin orta bölümlerinde yer alan bir başlık ise diğer başlıklara oranla farklılık gösterir. Bu başlığın akanthus yaprakları diğer başlıklardakilerin aksine eğiktir. Başlığı yapan usta yaprakların esen bir rüzgarın etkisiyle eğilmiş etkisi bırakmaya çalışmıştır (Peschow-Bindokat 1975: 383;). Bu başlıkla benzer örnekler özellikle Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilen as-Şanamain Tyche Tapınağı ve Kyrenaika Pazar Caddesi başlıklarında görülmektedir(Strube 1993: 13-14; Sichtermann 1960: 284. Kaplan 2006: 101.).

Son yıllarda bulunan başlıklarla birlikte liman caddesinde toplam 17 adet figürlü sütun başlığı yer almaktadır. Bu başlıklardan 6 tanesi sütunların üzerinde yer almaktadır. Diğer başlıkların bazıları yüzeyde bulunmaktadır. Bazıları da kazılar sonucunda ortaya çıkarılmış olup Mersin Müzesi'ne götürülmüştür. İlerleyen yıllardaki kazılarla birlikte bu sayının artması olasıdır.

Peschlow-Bindokat figürlü başlıkları da üç grup içerisinde incelemiştir. Buna göre birinci grup; abakus levhasının üzerinde bir figür başı bulunanlar, ikinci grup; abakus levhasının üzerinde, köşe volütleri ve ortadaki yüksek yaprakların arasında kalan kısımda büst bulunanlar ve üçüncü grup ise; figürlerin ya bütünüyle köşe volütlerinin yerini aldığı ya da bunun yanı sıra yan cephelerdeki yüksek yaprakların abakus levhasını ve köşe volütleri arasındaki kısmı kapladığı başlıklar şeklindedir. Figürler ya iki yan yüzü ya da dört yüzü birden kaplamaktadır. Bir başlıkta hem figür başı hem de büst birlikte bulunabilmektedir. Büstlü başlıklarda her büstün çevresinde ortadaki kabartma yapraklar içinde yer ayrılmıştır. Neredeyse bütün büstler cepheden betimlenmişlerdir. Küçük büstlerde baş biraz daha öne çıkık halde iken bunların vücut bölümleri ise, alçak kabartma olarak yapılmıştır. Bazı büstler yüksek kabartma olarak yapılmışlardır. Her üç gruptaki başlıklarda da köşe figürleri bütün ayrıntılarıyla işlenmiş, hayvanlar ise alçak kabartma olarak yapılmıştır. Bazı figürleri belirleyebilmek mümkün olmuştur: Hades, Pan, Helios, Athena, Herakles, Ares, Serapis, Artemis, Dioskurlar gibi. Bu başlıklarda bulunan tanrı ve tanrıça figürleri bunların kentte tapınım gördüğün fikrini düşündürmektedir(Peschlow-Bindokat 1975: 385-386.).

Kaynaklarda daha önce rastlamadığımız toplamda 8 adet, dört yüzünde de yüksek kabartma figür bulunan sütun başlıkları, 2000 ve 2004 yılı kazıları sırasında caddenin orta bölümünde ve kireç kuyusunun çevresinde ortaya çıkarılmıştır. Bu başlıkların üzerindeki kabartmalarda Zeus, Dionysos, Aphrodite ve Artemis gibi tanrı ve tanrıça figürleri ile Satyr ve Maenead betimlemeleri bulunmaktadır (**Resim 14**).

Liman caddesi hakkında bugüne kadarki en kapsamlı araştırmayı yapan Peschlow-Bindokat, Korinth başlıklarının çelenk yapraklarındaki incelikli, süsleyici, geometrik anlayışın bu şekliyle M.S. 2. yüzyıldan itibaren Anadolu'da Aphrodisias okuluyla birlikte yaygınlık kazandığını ve M.S. 3. yüzyılın sonuna kadar kullanıldığını belirtir. Soloi-Pompeopolis başlıklarının da bu zaman dilimleri içerisinde yapıldığını iddia eder(Peschlow-Bindokat 1975: 386.).

Korniş ve Frizler

Caddenin orta bölgesinde özellikle E20, 21, 22 plan kareleri boyunca 14 korniş bloğuna rastlanmıştır. Liman caddesi portikolarının ya da başka mimari yapıların üst yapılarıyla ilişkili bulunan friz ve korniş elemanlarının uzunluğu değişmekle beraber genelde 1,30m., genişlikleri 1m. civarındadır. Yükseklikleri ise 0,50m. ile 0,55m. arasında değişmektedir. Friz parçalarının

ortasında genellikle bir rozet motifi bulunur. Frizin üst kesiminde ise yumurta ok sırası ve onunda üzerinde düz bir profil yer alır (**Resim 16**). Korniş blokları da tıpkı frizlerde olduğu gibi, dikdörtgen bir blok halinde ve aşağı yukarı aynı boyutlarda işlenmiştir. Altta düz bir bant ve yiv ve bunu takip eden akanthus veya palmetten oluşan bir yaprak süslemesi ile konsol etrafını saran yumurta ok sırası yer almaktadır. Sima frizi bir sıra birbirini izleyen yan yana sıralanmış palmetlerle süslenmiştir. Kornişlerde aslan başı şeklinde ağız kapalı çörtlenlere rastlanmıştır. Korniş ve frizlerde görülen Suriye etkisindeki bezemeler ve yapısal özellikler, bu korniş ve frizlerin M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmesinin daha uygun olacağını düşündürmektedir(Peschlow-Bindokat 1975: 388) (**Resim 17**). Korniş bloklarının da M.S. 525 depremi sarsıntısı ile hemen hemen aynı eksende doğuya doğru düşmüş olduğu gözlemlenmektedir(Yağcı 2017: 512.). Liman caddesinde şaşırtıcı bir şekilde arşitrava hiç rastlanılmamıştır. Buda üst yapıda bulunan elemanların deprem sonrasında başka yapılarda kullanıldığını ya da üst örtünün caddenin güney ucundaki birinci ve üçüncü sütunlarda da görüldüğü üzere sadece kemerler kullanılarak arşitravsız yapıldığını gösterir.

Liman Caddesinin Alt Yapısı

Soloi-Pompeiopolis liman caddesinde özellikle 2000 yılında yapılan kazılarda caddenin alt yapısını oluşturan kanalizasyon sistemiyle ilgili ciddi buluntular ortaya çıkarılmıştır.

Bu kanallardan Geç Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen ilki, C 44-45 açmalarında, liman caddesinin ortasına yakın bir alanda bulunmaktadır. Bu bölgede liman caddesinin doğu ve batı portikolarının arasında 5m. çapında, M.S. 6. yüzyıla tarihlendirilen bir kireç ocağı bulunmuştur. Yaklaşık 2,5m. derinliğe sahip olan bu kireç ocağının zemininde ilk kanal sistemi açığa çıkarılmıştır (**Çizim 7**). Yerel kireç taşından yapılmış kuzey-güney doğrultusunda uzanan, yan yana dizilmiş bloklardan meydana getirilmiş bu su kanalının batısında doğu-batı doğrultusunda uzanan ve ana kanala yaklaşık 30 derecelik kademeli bir inişle bağlanan ikinci bir su kanalı da ortaya çıkarılmıştır. Bu kanalların çevresinde ele geçen seramik buluntular, kanalların M.Ö. 1. yüzyıla ait olduğunu göstermektedir. Hem doğu portikosundaki dükkanlarda yapılan sondajlarda bulunan erken dönem dükkanları hem de bu kanal sistemi çevresinden gelen buluntular, M.Ö. 1. yüzyılda da bu bölgede bir cadde ya da benzeri bir yapının olduğuna işaret etmektedir.

Üçüncü kanal ise yine liman caddesinin ortasında bulunan B bölgesi civarında ortaya çıkarılmıştır. Liman caddesiyle aynı döneme ait olan bu kanal, Liman caddesinin ana kanalizasyon sistemini oluşturmaktadır. Doğu portikosunun stylobat seviyesinin hemen altında yapılan bir sondaj ile ortaya çıkarılmıştır. Yaklaşık olarak 70cm. genişliğinde 1,5m. derinliğindedir ve kuzey güney doğrultusunda eğimli olarak uzanmaktadır. Özgün halinde liman caddesi boyunca uzanan bu kanal günümüzde doğu portikosunun sağlam kalmış bölümlerinde

bulunmaktadır. Bu kanal hattı Geç Antik Dönem’de de kullanılmıştır. Pişmiş toprak su künkleri kullanılarak yapılmış çeşitli kanal kalıntılarını kanalizasyon sistemi çevresinde görmek mümkündür(**Çizim 8**). Pişmiş toprak su künkleri ile birlikte olasılıkla M.S. 3-4. yüzyıllara ait olması muhtemel, kurşun borular kullanılarak meydana getirilmiş başka bir su hattına ait bulgular 2014 yılı kazılarında ortaya çıkarılmıştır(Yağcı 2016: 113.).

Geç Dönem Yapıları

Liman caddesi üzerinde M.S. 5-6. yüzyıllara tarihlendirilen bir kilise ile çeşitli dükkan kalıntlarına rastlanılmıştır. Dikdörtgen planlı basit yapılar şeklindeki Erken Hristiyanlık Dönemi dükkanlarının zeminleri opus sectile döşeme ile kaplanmıştır(**Resim 18**). Döşeme oldukça özenli bir işçiliğe sahiptir. E41-F41 plan karelerinde ortaya çıkarılan bu opus sectile taban döşemesinde kullanılan taş plakaların hepsi geometrik bezemelidir. Altıgen şeklinde kesilmiş taş plakaların araları eşkenar dörtgen ve üçgenlerle doldurulmuştur. Bazı örneklerde ise, iç içe geçmiş altıgenler dikkati çeker. Opus sectile plakalarda altıgen kaplamalarda beyaz, eşkenar dörtgen plakalarda ise mavi renk kullanılmıştır(Yağcı 2001: 175-176; Yağcı 2008: 149-150.). Bu dükkanlar çevresinde yürütülen kazılar sırasında bulunan altın kolyeler ve kolye ucu ile iki yüzükten oluşan bir takı gurubu ortaya çıkarılmıştır. Bu takı grubu, M.S. 525’teki depreme bağlı olarak yıkılan duvar kalıntılarının kaldırılmasıyla bulunmuştur(Yağcı 2009: 466.). Bu dükkanların ve kilisenin varlığı caddenin Geç Antik Dönem’de de kentin sosyal, ticari ve dini hayatında önemli bir yer aldığını göstermektedir(Yağcı 2010: 105-106; Yağcı-Kaya 2011: 114.). Bahse konu kilise ise 2010 yılı kazılarında E49 ve E50 açmalarında ortaya çıkarılmış, Erken Hristiyanlık Dönemi’ne tarihlenen küçük bir kilisedir. Ancak bu Hristiyan yapısı, Soloi-Pompeiopolis kazılarında bugüne dek saptanan en belirgin Bizans yapısı olarak dikkati çeker. Bu kilisenin yapısal bir benzerinin Elaiussa Sebaste’deki bir Roma tapınağı içinde bulunan küçük kilisedir. Yapı olasılıkla M.S. 525 yılında gerçekleşen şiddetli deprem sırasında zarar görmüş ve akabinde bir daha kullanılmamıştır(Yağcı-Kaya 2011: 114-115.). Bu ve benzeri buluntular, Sütunlu Cadde’de, mimari açıdan görkemli bir Roma Dönemi’nden sonra yerleşimin küçüldüğünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Liman Caddesinde Bulunan Heykeller

Konsolların üzerinde duran heykellerin çok az bir bölümü günümüze gelebilmiştir. 2000 ve 2004 yılı kazıları caddenin heykeltıraşlık eserleri açısından ne derece önemli olduğunu gözler önüne sermiştir. 2000 yılında C 44-45 açmalarında karşılaşılan devşirme taşlardan oluşturulmuş, dairesel planlı yaklaşık 5m. çapındaki kireç kuyusunun içinden ve çevresinden gelen M.S. 5-6. yüzyıl seramik ve sikke benzeri buluntular, caddenin büyük olasılıkla M.S. 6. yüzyılda meydana geldiği belirtilen depremden sonra kullanılmadığını göstermiştir (**Çizim 7**). Bu kireç kuyusu çevresinde beyaz mermerden yapılmış, iki erkek ve bir kadın heykeli

bulunmuştur. Heykeller boyutları itibarıyla konsolların üzerinde durmaya uygundur, arka yüzleri detaylı işlenmemiştir. Bu da bu heykellerin sadece üç yönden sergilendiklerini göstermektedir. Heykel kaideleri de konsol boyutlarıyla yakın ölçülere sahiptir. Sütunla caddede yürütülen kazılar sırasında bulunan Dionysos-Pan, Asklepios-Telesphoros(**Resim 15**), Hygieia, Nemesis, İmparator Balbinus vb. heykeller, caddenin tezyinatında çok önemli yer tutarlar(Yağcı 2004: 415-416; Tulunay 2005: 23-25; Yağcı 2005: 33-34.).

Değerlendirme ve Sonuç

Soloi-Pompeiopolis liman caddesi, kentin kuzey güney doğrultulu cardo maximusu olarak kentin en önemli aksını oluşturmaktadır. Akdeniz’de Roma Dönemi’ndeki pek çok kentte görüldüğü üzere Soloi-Pompeiopolis de Hippodamik bir plan dahilinde meydana getirilmiştir. Bu plana dair izler bugün için henüz ortaya çıkarılamamış olsa da ilerleyen süreçte kent planı ile ilgili bilgiler daha belirgin bir hale gelecektir. Liman caddesi üzerinde 1999 yılından bu yana sürdürülen arkeolojik kazılar sonucunda elde edilen verilerin ışığında, Hellenistik Dönem’in başlarından itibaren kentin ana aksı olan bu caddenin aynı lokasyonda var olduğu söylenebilir.

Arkaik Dönem’de bir Rhodos Lindos kolonisi olarak kurulan kentin Arkaik limanının da günümüzde kalıntıları görülen Roma Dönemi limanı ile aynı bölgede yer almış olma ihtimali oldukça yüksektir. Dolayısıyla kentin sosyal ve ticari hayatında yıllar içinde giderek önemi artan bu lokasyonun yüzlerce yıl boyunca kentin sosyal ve ticari hayatında önemli bir yere sahip olması şaşırtıcı değildir. Antik limanın Lyparis Çayı’nın getirdiği alüvyon ve yaşanan kum istilasıyla kullanılamayacak hale geldiği Bizans Dönemi’nin ortalarına kadar da bu bölge ve bu bölgede yer alan liman caddesi önemini korumuştur. Cadde üzerinde yürütülen arkeolojik kazılar, Hellenistik Dönem’den Erken Hristiyanlık Dönem’ine kadar uzanan bir süreç boyunca kentin bu aksının en önemli ulaşım güzergahı durumunda olduğunu göstermektedir.

Elimizdeki arkeoloji verileri liman caddesinin en erken evresinin Hellenistik Dönem’e kadar uzandığını göstermektedir. Kazılar sırasında cadde üzerinde üç ana evre tespit edilmiştir. Birinci evre olarak adlandırdığımız ve M.Ö. 1. yüzyıla tarihlendirilen bu evrenin izlerine yoğunluklu olarak doğu portikosunda ortaya çıkarılan dükkanların alt kotlarında rastlanılmaktadır. Mimari izlerden bu dükkanların temelleri ve beden duvarlarının alt kotlarının Geç Hellenistik Dönem’le doğrudan ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Büyük olasılıkla kentin M.Ö. 1. yüzyıldaki Pompeius Magnus’la bağlantılı imar faaliyetleri neticesinde cadde, cadde alt yapısı ve dükkanlar burada aynı yerinde inşa edilmiştir.

Cadde üzerinde görülen ikinci evre ise M.S. 2. yüzyıla tarihlenen ve yeniden inşa dönemi olarak da adlandırabileceğimiz dönemdir. Tarihi kaynaklar ve cadde üzerindeki arkeolojik çalışmalar bu dönemin İmparator Hadrianus’la bağlantılı olabileceğini göstermektedir. Elde edilen arkeolojik materyal, caddenin en yoğun kullanımının M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda olduğunu

göstermektedir. Hadrianus'un Soloi-Pompeiopolis limanının yapımına katkı sağladığı bilinmektedir. Antik liman inşa edilirken liman kompleksiyle birlikte liman caddesi de tamamen elden geçirilmiş olmalıdır. Caddenin özellikle güney ucunda bulunan dükkanlardaki bulgular bu yöndedir. Ancak gerek sütun başlıklarında gerekse de mimaride görülen M.S. 3. yüzyıl ağırlığı caddenin Severus Hanedanlığı Dönemi'nde tekrar elden geçirildiğini düşündürmektedir. Bu evre M.S. 256 yılı civarında kentin Sasanilerce ele geçirilip tahrip edilmesine kadar sürer. Sasani Kralı Şapur I tarafından gerçekleştirilen öç seferinden etkilenen kentler arasında Soloi-Pompeiopolis'de bulunmaktadır. Kent bu tarihten sonra bir daha asla eski görkemli günlerine kavuşamaz.

Cadde üzerinde üçüncü evre olarak değerlendirebileceğimiz dönem Erken Hristiyanlık Dönemidir. Bu döneme ait elimizde caddenin özellikle orta aksı üzerinde görülen tabanları opus sectile döşeli dikdörtgen planlı basit dükkanlar ve küçük bir kilise yapısı karşımıza çıkar. Kent, Akdeniz'deki pek çok kenti derinden etkileyen M.S. 525 depremiyle neredeyse tamamen yıkılır. Bu yıkımdan en çok etkilenen yerlerden birisi de liman caddesidir. Bugün cadde üzerinde in situ şekilde devrilmiş bulunan sütunların pek çoğu bu deprem nedeniyle yıkılmışlardır. Caddenin bu dönemden sonra, limanında dolmasıyla birlikte eski aktif günlerinden çok uzakta olduğunu görüyoruz. Öyle ki caddenin ortasında kireç elde etmek amacıyla açılmış büyük boyutlu kireç kuyuları karşımıza çıkmaktadır. Liman caddesinin döşeme taşlarının başka yapılarda kullanılmak üzere tamamen söküldüğü görülür. Ancak cadde taşları bilinmeyen bir nedenden dolayı depremden daha önceki bir tarihte sökülmüş olmalıdır. Çünkü kazılar, devrilen sütunların kireç harç, küçük tuğla parçaları ve küçük taşlardan meydana getirilmiş döşeme altı temelinin üzerinde yer aldığını göstermiştir. Deprem sonrasında devrilen bütün sütunlar ve mimari elemanlar bu döşeme temelini üzerinde meydana çıkarılmıştır(**Resim 19**). Altlarında özgün döşemeye ait bir kalıntı bulunmamaktaydı.

Kentin hemen yakınındaki Mersin'in dibinde yer alması 19. ve 20. yüzyıllar boyunca bir taş kaynağı olarak kullanılmasına neden olmuş ve bunun sonucunda ören yerindeki birçok yapının taşları sökülerek başka yapıların inşasında kullanılmıştır.

Antik kentte yürütülen kazıların ilerlemesiyle birlikte, Kilikia'nın bu önemli liman kenti hakkında daha fazla bilgi elde edilecektir. Özellikle liman caddesi üzerinde yürütülecek olan çalışmalar, kentin Roma Dönemi sosyal ve ticari hayatını gözler önüne serecektir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynakça

- Appianus , Appianus, “Rhomaika”, “Appian's Roman history”, With an English Translation by Horace White, W. Heinemann; Cambridge : Harvard University, London-1972.
- Cassius Dio, Cassius Dio, “Rhomaika”, “Dio's Roman History”, With an English Translation by E. Carry., I-IX, The Loeb Classical Library, London-1969.
- Strabon, Strabon, Geographika, ‘Coğrafya’ Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul-1994.

Modern Kaynakça

- Akşit 1985, O. Akşit, “Roma İmparatorluk Tarihi” İstanbul-1985.
- Alishan 1899, P.L.M., Alishan, Sissouan ou L’Arméno-Cilicie, Description Géographique et Historique, Venise-S.Lazare-1899.
- Beaufort 1818, F. Beaufort, “Karamania or Brief Description of the South Coast of Asia Minor”, London-1818.
- Boyce 1958, A. Boyce, “The Harbour of Pompeiopolis. A Study in Roman Imperial Ports and Dated Coins”, *AJA* 62, s.67-78, 1958.
- Brandon vd. 2010, C. Brandon, R. L. Hohlfelder, J. P. Oleson, N. Rauh, “Geology, Materials, and the Design of the Roman Harbour of Soli-Pompeiopolis”, “Turkey: The Romacons field campaign of August 2009”, *International Journal of Nautical Archaeology* Volume 39, Issue 2, s.390–399, Eylül 2010.
- Davis 1879, E.J. Davis, “Life in Asiatic Turkey, A Journal of Travel in Cilicia (Pedia and Trachea) Isauria and Parts of Lycaonia and Cappadocia”, London-1879.
- Eckart 1975, O. Eckart, “Soli”, *KP III*, 262, 1975.
- Erzen 1940, A. Erzen, “Kilikien bis zum Ende der Perserherrschaft”, Leipzig-1940.
- Güney 2006, H. Güney; “Soli-Pompeiopolis Sikkeleri”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul-2006.
- Güven 2003, S. Güven, “Evolution of Colonnaded Avenues in the Roman Cityscape: Role of Cilicia”, *Olba VIII*, 39-54, Mersin-2003.
- Hild 2001, F. Hild, “Soli”, *NP 11*, 2001.

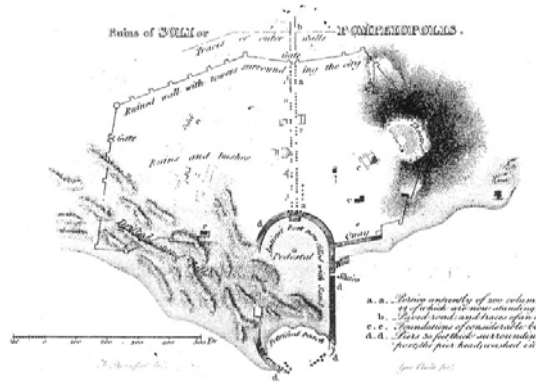
- Hild, Hellenkemper 1991, F. Hild, H. Hellenkemper, "Tabula Imperii Byzantini V: Kilikien und Isaurien", 1-2, [Verlag der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften](#) No 221, Cartes 2 Index, Vien-1991.
- Jones 1937, A. H. M. Jones, The Cities of the Eastern Roman Provinces.
- Jones 1966, A.H.M. Jones, The Greek City from Alexander to Justinian, Oxford-1966.
- Kaplan 2006, D. Kaplan, "Korykos Antik Kentinin ve Kilikia Bölgesinin Korinth Sütunları", Olba XVI, 89-112, Mersin-2006.
- Küçük 2008, S. Küçük: "Demir Çağında Kilikia Bölgesinde Grek Kolonizasyonu", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir-2008.
- Levick 2000, B. Levick, "Greece and Asia Minor", CAH XI (2000), s.600-615. Cambridge University Press, Cambridge-2000.
- Magie 1950, D. Magie, "Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ", I-II. Princeton-1950. Oxford-1937.
- Peschlow-Bindokat 1975, A. Peschlow-Bindokat, "Zur Säulenstraße von Pompeiopolis in Kilikien" İstanbuler Mitteilungen, s373-391, İstanbul-1975.
- Sayar 1995, M. SAYAR, "Kilikya'da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1993", XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı, s.39-60, Ankara-1995.
- Sichtermann 1960, H. Sichtermann, "Funde und Forschungen in der Kyrenaika 1942-1958", Archeologischer Anzeiger Band 74, 239-349, Berlin-1960.
- Spanu 2003, M. Spanu, "Roman Influence in Cilicia Through Architecture", Olba, Sayı VIII, s.1-38, Mersin-2003.
- Strube 1993, C. Strube, "Baudekoration im nordsyrischen Kalksteinmassiv Band I: Kapitell-Tür- und Gesimsformen der Kirchen des 4. Und 5. Jahr-hunderts n. Chr.", DaF Band, 5, Mainz-1993..
- Stark 1958, F. Stark, "Alexander's Path from Caria to Cilicia", London-1958.
- Tremeaux 1858, P. Tremeaux, "Exploration Archæologique en Asie Mineure", Paris-1858.
- Tulunay 2005, E. T. Tulunay, "Soloï-Pompeïopolis Heykelleri", 22. Araştırma Sonuçları Toplantısı, s.23-30, Ankara-2005

- Vann 1995, R.L. Vann, "Survey of ancient Harbours in Turkey: The 1993 Season at Pompeiopolis", XII Araştırma Sonuçları Toplantısı, s.529-534, Ankara-1995.
- Yağcı 2001, R. Yağcı, "Soloi-Pompeiopolis 2000 yılı Kazıları", 23. KST 1. Cilt, 285-294, Ankara-2001.
- Yağcı 2002, R. Yağcı, "Soloi-Pompeiopolis 2001 yılı Kazıları", 24. KST 1. Cilt, 513-520, Ankara-2002.
- Yağcı 2003, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2002 Yılı Kazıları", 25. KST, II. Cilt, 49-60, Ankara-2003.
- Yağcı 2004, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2003 Yılı Kazıları", 26. KST, I. Cilt, 415-420, Ankara-2004.
- Yağcı 2005, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2004 Yılı Kazıları", 27. KST, II. Cilt, 33-42, Ankara-2005.
- Yağcı 2007, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2005 Yılı Kazıları", 28. KST, II. Cilt, 175-184, Ankara-2007.
- Yağcı 2008, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2006 Yılı Kazıları", 29. KST, III. Cilt, 149-166, Ankara-2008.
- Yağcı 2009, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2007 Yılı Kazıları", 30. KST, III. Cilt, 465-474, Ankara-2009.
- Yağcı-Kaya 2010, R. Yağcı – F. Kaya Soli/Pompeiopolis 2009 Kazıları Excavations at Soli/Pompeiopolis in 2009, ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2010-8, 104-110.
- Yağcı-Kaya 2011, R. Yağcı – F. Kaya Soli/Pompeiopolis 2010 Kazıları Excavations at Soli/Pompeiopolis in 2010, ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2011-9, 113-118.
- Yağcı-Kaya 2012, R. Yağcı – F. Kaya Soli/Pompeiopolis 2011 Kazıları Excavations at Soli/Pompeiopolis in 2011, ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2012-10, 103-105.
- Yağcı-Kaya 2013, R. Yağcı – F. Kaya Soli/Pompeiopolis 2012 Kazıları Excavations at Soli/Pompeiopolis in 2012, ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri 2013-11, 138-143.
- Yağcı 2016, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2014 Kazıları", 37. KST, III. Cilt, 107-114, Ankara-2016.
- Yağcı 2017, R.Yağcı "Soloi-Pompeiopolis 2015 Kazıları", 38. KST, II. Cilt, 509-518, Ankara-2017.

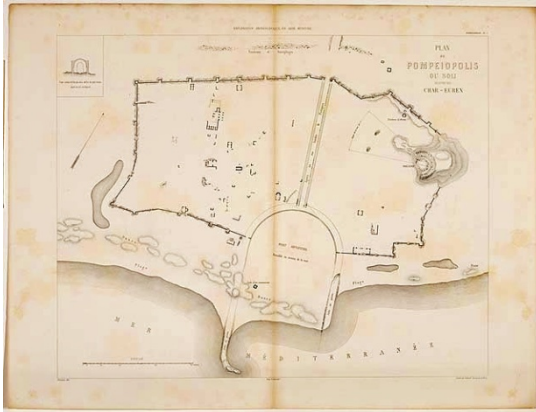
EKLER

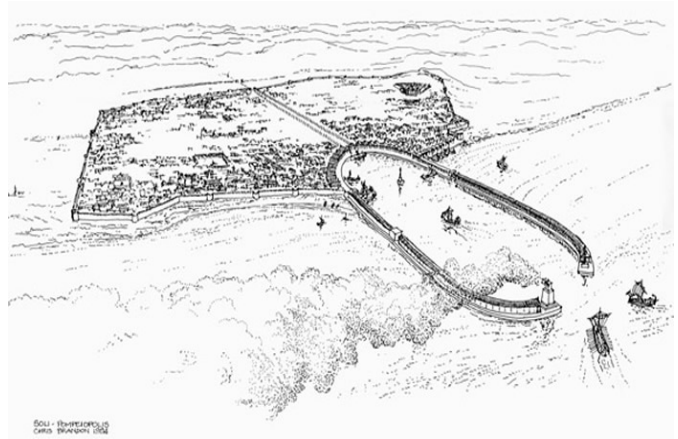
Resim 1: Restorasyon öncesinde Soloi-Pompeiopolis liman caddesi (Kazı Arşivi)

Çizim 1: Beaufort'un planı (Beaufort, 1817: 240).

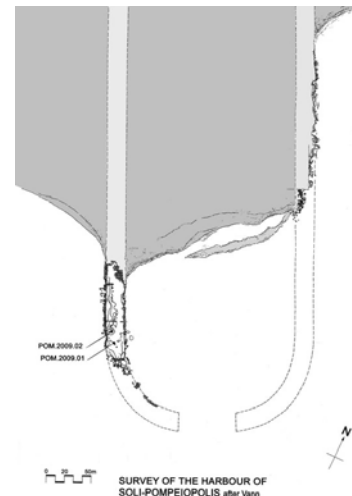
Çizim 2: Tremeaux'un kent planı (Tremeaux 1858).

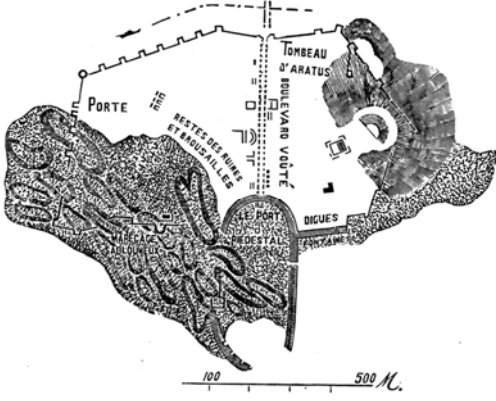
Çizim 3: Brandon ve ekibinin hazırladıkları limanın ve kentin aksonometrik perspektifi. (C. Brandon vd. 2010, 395, Figure 2).

Resim 2: Soloi-Pompeiopolis limanının betimlendiği Antoninus Pius sikkesi (C. Brandon vd. 2010, 395, Figure 8).

Çizim 4: Brandon ve ekibinin çıkardığı liman planı. (C. Brandon vd. 2010, 395, Figure 9).

Çizim 5: Sissouan'ın kent planı(Alishan 1899)

Resim 3: Antik liman kalıntıları(Kazı Arşivi).

Resim 4: W. H. Bartlett'in gravüründe görülen sütunlar (W. H. Bartlett, J. H. Kernot. London-1837).

Resim 5: Restorasyon öncesinde batı portikosunda ayakta duran sütunlar(Ş. Yıldırım).

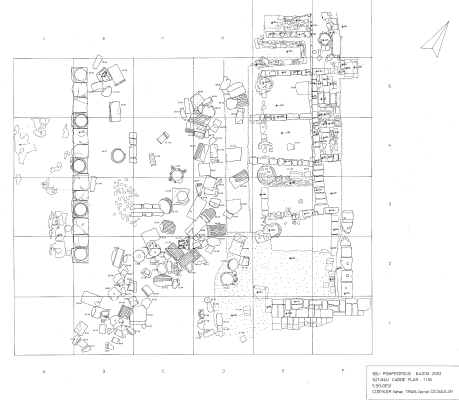
Resim 6: Restorasyon öncesinde batı portikonun krepidomasına ait bloklar (Ş. Yıldırım).

Resim 7: Restorasyon öncesinde doğu portikosunun opus cementium temel harcı (Ş. Yıldırım).

Resim 8: Restorasyon öncesinde doğu portikosunda ortaya çıkarılan dükkanlar (Kazı Arşivi).

Çizim 6: Liman caddesinin güney ucunda bulunan dükkanlar (Kazı Arşivi).

Resim 9: Restorasyon öncesinde batı portikosunda ortaya çıkarılan mozaik taban (Kazı Arşivi).

Resim 10: Restorasyon öncesinde Portiko dükkanları ve bu dükkanlarda ortaya çıkarılan ocaklar (Ş. Yıldırım).

Resim 11: Önceleri cam atölyesi, sonrasında ise latrina olarak kullanılan dükkan (Ş. Yıldırım).

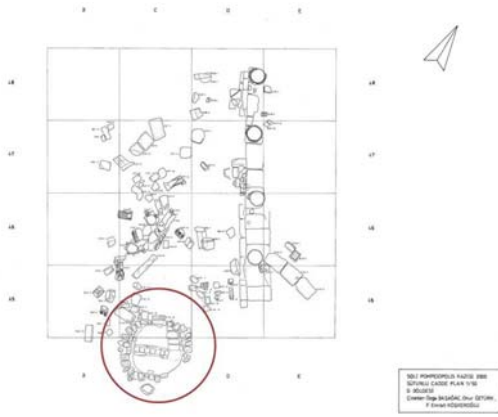
Resim 12: E5 karelağındaki dükkanında bulunan Hellenistik tabaka (Ş. Yıldırım).

Resim 13: Restorasyon öncesinde cadde üzerindeki yivli sütun tamburlarından birisi (Ş. Yıldırım).

Resim 14: Liman caddesinde bulunan figürlü sütun başlıklarından birisi (Ş. Yıldırım).

Çizim 7: Liman caddesinde ortaya çıkarılan Geç Antik kireç kuyusu ve kuyu zemininde ortaya çıkarılan Geç Hellenistik su kanalları (Kazı Arşivi).

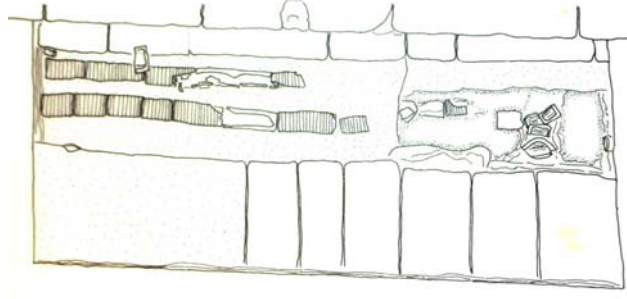
Resim 15: Liman caddesinde bulunan Asklepios-Telesphoros heykeli (R. Yağcı).

Resim 16: Liman caddesinde bulunan friz bloklarından birisi (Ş. Yıldırım).

Resim 17: Liman caddesinde bulunan korniş bloklarından birisi (Ş. Yıldırım).

SONDAJ AÇIŞI (1/20)

Çizim 8: Doğu portikosunda ortaya çıkarılan Roma ve Geç Antik Dönem su kanalları(Kazı Arşivi).

Resim 18: Liman caddesinde ortaya çıkarılan Geç Antik Dönem opus sectile döşeme (Kazı Arşivi).

Resim 19: Liman caddesinin güney ucunda gerçekleştirilen restorasyon sonrasındaki durum ve Geç Antik Dönem’de sökülmiş cadde döşemesinden bir görünüm.(Kazı Arşivi).